

ІСТОРІЯ ЗООЛОГЧНОГО МУЗЕЮ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Перші згадки про природничий кабінет або, як тоді його називали Кабінет натуральної історії при Львівському університеті, сягають XVIII-го століття.

Відомо, що від першої згадки про Кабінет в 1784 р. і до 1805 р. його очолював професор **Бальтазар Гакет**. Австрійський мандрівник, геолог та географ, військовий хірург та педагог, вчений-енциклопедист був надзвичайно цікавою особистістю і багато про що міг розповісти. Один з перших альпіністів, дослідник природи Карпат, Б. Гакет досконало володів

багатьма мовами (німецькою, французькою, англійською, латинською, чеською, словенською, польською та українською), був членом понад 20 європейських академій наук, мав наукові публікації з біології, географії та медицини.

З численних мандрівок він особисто привозив цікаві експонати. Проте, 1805 року, коли до Галичини приїднали Krakів і університет у Львові закрили, Б. Гакет виїхав зі Львова і вивіз деякі природничі збори до Krakівського університету.

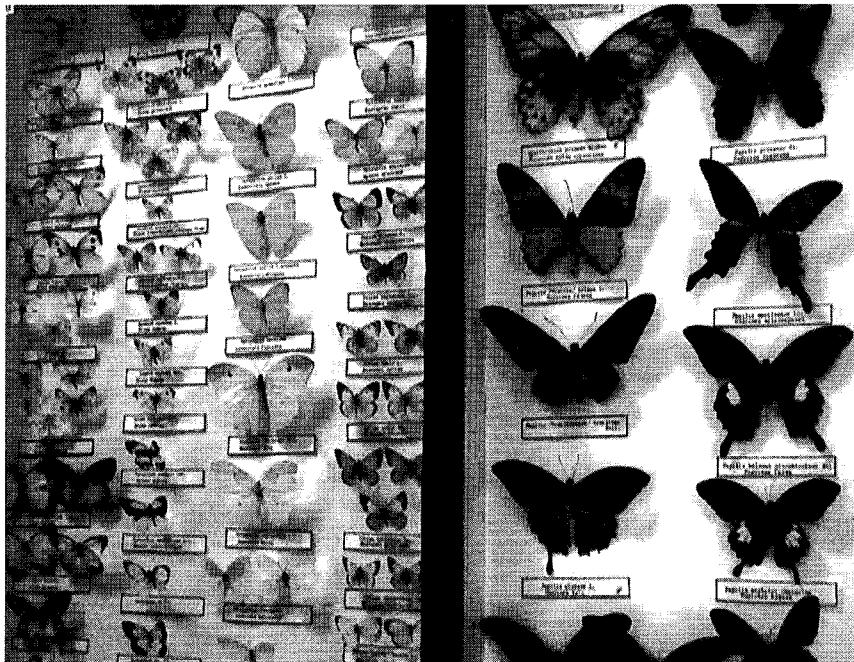
Другим відомим керівником був доктор **Франц Ді-**

вальд, який у 1823 р. для Кабінету отримав деякі дублети з імператорських колекцій у Відні. На той час було видане спеціальне розпорядження «урядам краю, лісів, гір та іншим надсилати цікаві природничі знахідки до колекцій Кабінету університету». І тут же львівський аптекар Францішек Салімон передав Кабінету свою природничу колекцію, значно збагативши його фонди.

Практично півстоліття Кабінет натуральної історії Університету Яна Казимира слугував доброю навчальною та науковою базою для готування фахівців природознавства – природознавців, а колекції його поповнювалися лише випадковими надходженнями у вигляді подарунків.

Ситуація істотно змінилася, коли Львівський університет запросив видатного вченого, професора **Бенедикта Дібовського** обійтися вакантну посаду завідувача кафедри зоології (тоді – Зоологічного інституту) філософського факультету (тепер біологічному факультеті), на що він погодився.

Це сталося в 1883 році, коли він перебував в експедиції на Камчатці, і вже на початку січня 1884 р. Б. Дібовський прибув до Львова з багажем 60 ящиків різних експонатів.

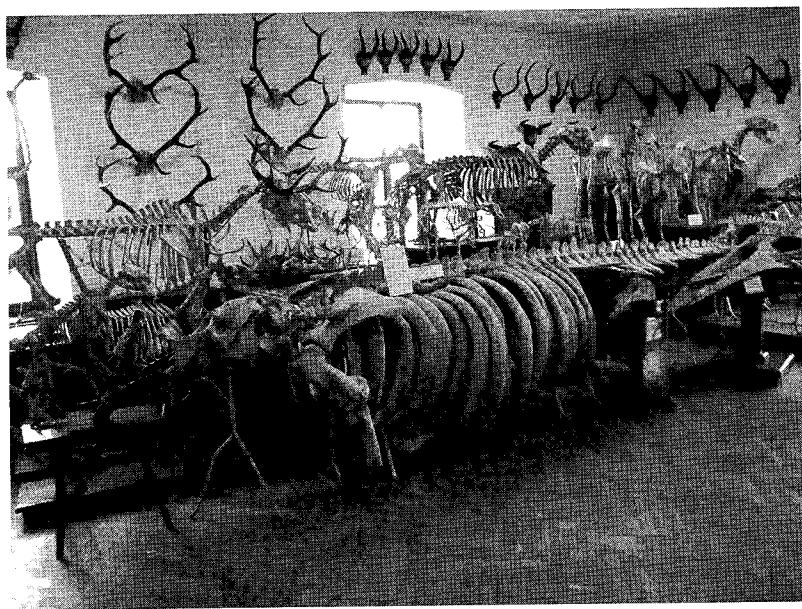
Колекція метеликів

Польський біолог, географ, лікар і літературознавець. Закордонний Член-кореспондент Академії наук СРСР, дослідник Сибіру і Далекого Сходу Росії.

Народився в Адамчині Мінський повіт (Російська імперія). Після закінчення Мінської гімназії навчався в німецькому університеті в Юр'єві-Дерпті (тепер – Тарту, Естонія), продовжив навчання у Вроцлаві та Берліні, 1862 року захистив дисертацію про коропоподібних риб прибалтійських земель і невдовзі очолив кафедру Варшавської головної школи. За активну участь у підготовці польського постання 1863 року Б. Дибовського навесні 1864 року заарештували і засудили на кару смерті через повіщення. Тільки за стараннями видатних німецьких вчених проф. Рейхета з Берліна і проф. Грубе з Вроцлава та за посередництвом видатного політика Бісмарка смертна кара була замінена на заслання в Сибір на каторжні роботи терміном на 12 років.

Перебуваючи у «вимушенні експедиції», Б. Дибовський виявив, що фауна, а зокрема орнітофауна Східного Сибіру відрізняється від Західної та Східної Європи. Цю різницю пояснював, виходячи з еволюційних поглядів Дарвіна, великом прихильником якого він був.

Він працював лікарем у Читі та на Дарсунських мінеральних водах, одночасно досліджував птахів, риб і ссавців. Переїхавши до Іркутська і поселившись в маленькому селі Култук, зайнявся всебічним вивченням фауни озера Байкал. Б. Дибовський, фактично, відкрив Байкал для науки, обґрунтувавши свої гіпотези про походження й еволюцію фауни Сибіру. Він описав понад 200 видів

Морська корова

тварин, як він висловлювався, «від губки до тюленя».

Роботи Дибовського були високо оцінені, і Географічне товариство нагородило його золотою медаллю, а в 1878 році обрало своїм дійсним членом.

Результати досліджень прославили ім'я Дибовського у науковому світі. Царський уряд дозволив йому повернутися на батьківщину, але він організував експедицію на Камчатку і Командорські острови (1879-1883), де поєднував лікарську працю з науковими дослідженнями.

Він зробив опис кліматичних умов, описав річки, озера, рослинний і тваринний світ Камчатки, давав рекомендації для розвитку там сільського господарства, вказував на необхідність організації добування торфу і бурого вугілля, приділяв увагу акліматизації цінних дерев, північних оленів, коней, собак. Зібрані величезні колекції зразків він переслав у Зоологічні кабінети Варшавського, Krakівського і Львівського університетів.

Отже, ставши завідувачем Кабінету, професор Б. Дибов-

ський звертається з клопотанням до ректора університету, і 25 лютого 1885 року за наказом ректора Кабінету було виділено додатково три зали і коридор і надано статусу Зоологічного музею.

Таким чином, музей отримує у своє розпорядження п'ять залів загальною площею 470 м², які й до наших днів знайомлять студентів-біологів та численних відвідувачів з фаunoю всього світу.

Музей успішно розвивався, збори експонатів під час експедицій та подарунки від різних осіб поповнювали його колекції. В основу музеїчних колекцій були покладені збори Б. Дибовського, що нараховували понад 3 тис. одиниць зберігання. Головним чином це були тварини, зіbrane в озері Байкал, на Далекому Сході, Камчатці, а також в околицях і родових маєтках родини Дибовських. Крім колекцій Бенедикта, музей отримав колекцію молюсків Каспійського моря, а також наземних і прісноводних молюсків з Галичини та Литви.

Не менш важливою у музеї є колекція птахів, яку

зібрав на території Перу (Південна Америка) **Ян Каліновський** протягом 1888 року. Це значно збагатило орнітологічну колекцію музею екзотичними птахами, зокрема котингами, краксами, грифами Нового світу тощо.

У 1904 році музейні колекції збагатилися на найцінніший із своїх експонатів – скелет морської або Стеллерової корови, винищеної людьми до 1768 р. Його надіслали мешканці о. Бернінга, вдячні Бенедикту Дібовському за безкоштовне лікування під час його перебування на Камчатці. Всього у світі зберігаються 27 повних скелетів цієї тварини.

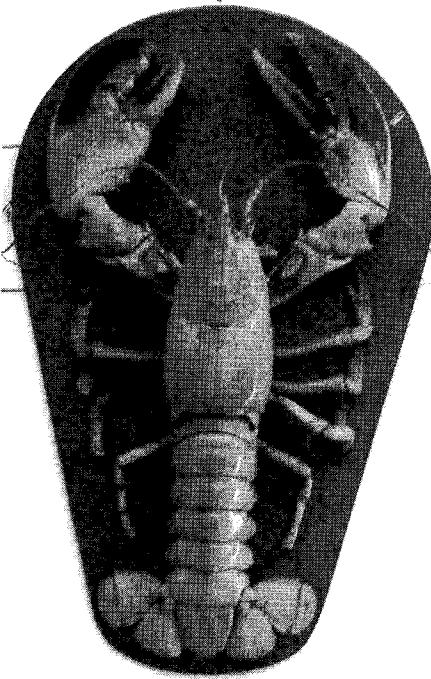
Крім повного скелету, у фондах музею зберігаються ще 4 неповні черепи та 78 кісток тварин цього виду.

На початку ХХ ст. завдяки значному науковому підйому до фондів Зоологічного музею були додані надзвичайні колекції комах. **Граф Мнішек** купив колекцію цикад і клопів світової фауни Ернста Фрідріха Гермара, яку зібрано протягом 1810–1840 рр.

У 1935–1936 рр. проф. **Ян Гіршлер** (директор музею та завідувач кафедри зоології) здійснив експедицію в Ліберію і поповнив музей рептилями, комахами, павукоподібними, птахами і ссавцями з Африки.

Під час Другої світової війни Зоологічний музей пережив важкі часи недбалості. Усі музейні експонати на час окупації були звалені в найбільшому залі на одну купу, що звичайно призвело до часткової втрати і їхнього пошкодження.

Після визволення Львова і закінчення війни у 1945 році музей відновив свою наукову діяльність та роботи зі збору

Омар

колекцій птахів і ссавців, головним чином з України (Карпати, Крим, Полісся).

У 1952 р. музей отримав унікальний подарунок від Марії Водзіцької – колекцію африканських тварин та рогів антилоп, зібрану її чоловіком Єжи Водзіцьким, відомим львівським мандрівником та натуралистом.

У 1956 р. капітан-директор китобійної флотилії «Слава» О.М. Соляник подарував музею експонати з Антарктики: скелет кашалота, розрізнені кістки та черепи морських ссавців, ембріони китів, китовий вус.

Працівники музею протягом усіх років провадили і провадять роботи щодо поповнення і систематизації фондів, і як наслідок колекції збагатилися численними експонатами з різних куточків України і світу. З цією метою вони здійснили низку експедицій, зокрема на Кавказ (Кавказький державний заповідник) і Алтай, в Казахстан,

Курган та Ханти-Мансійськ, до Криму та Чорноморського заповідника, а також до західних областей України.

Сьогодні наукові колекції налічують понад 178 тис. експонатів, з яких близько 10 тис. формують експозицію музею. Фонди музею презентують тваринний світ усіх континентів та всіх акваторій земної кулі.

Колекції безхребетних тварин мають у своєму складі губки і малакологічні збори Бенедикта та Владислава Дибовських з Байкалу, Ангари, Амуру, Манчжурського моря та Каспію; корали та молюски експедиції принца Монако у Середземному, Червоному і Адріатичному морях; різноманітні голкошкірі з перших біологічних станцій Неаполя та Тріесту.

Особливої уваги заслуговують ентомологічні колекції: клопи і цикади Е.-Ф. Гермара, метелики Європи – О. Штодінгера, жуки та метелики – А. Уляновського, метелики Галичини – С.К. Петруського, метелики Японії, Далекого Сходу, Паміру, Кавказу і Австралії – Л. Лясоти.

Орнітологічна колекція охоплює понад 1000 видів птахів, що становить 1/10 від їхнього світового різноманіття. До унікальних експонатів належить колекція колібрі та нектарниць, зібрані М. Янковським, Б. Дибовським та Я. Грохмаліцьким на Далекому Сході, в Кореї, Південно-Східній Азії, Австралії та Південній Америці, а також колекції птахів України – професора Ф.Й. Страутмана, більша частина якої якісно репрезентує орнітофауну Карпат і суміжних територій, та доцента Н.І. Сребродольської, яка провадила всебічні дослідження Волині протягом 15 років і

Череп гіппопотама

передала музею 494 зразки тушок.

Серед нових поповнень музею особливої уваги заслуговують збори зі сходу України, зокрема з Луганського степового заповідника, зібрані теріологом Олександром Кондратенком протягом 1997-2004 рр.

Завдяки польовим виїздам на Українську Антарктичну станцію «Академік Вернадський» у 2007 р. доцента кафедр зоології Дикого І.В. музейну колекцію поповнили 335 зразків, серед яких – 25 нових для музею видів тварин Антарктики, зокрема: мушлі моллюсків, ракоподібні, риби та яйця деяких птахів, черепи та кістки тюленів, повний скелет віслюкового пінгвіна, шкури буревісника сніжного, пінгвіна Аделі, пінгвіна віслюкового, баклана синьолицього, поморника полярного або маккоміка, сивки білої, крячка південного.

У листопаді 2015 р. опрацьовуючи колекції земновод-

них і складаючи черговий каталог, зберігач фондів А. Затушевський та студентка І. Біляк виявили представника родини ропухових – арлекіна темного (*Cornalia*, 1849), ендеміка північної частини Еквадору, яку вважають зниклою з 1988 року.

Цінність зібраних колекцій, по-перше, полягає у географічному відображені зборів. Саме за даними етікетажу сьогодні можна описати зміни ареалів багатьох рідкісних видів тварин не лише в Україні, але й в інших куточках Землі; встановити, де ці види зникли, і спробувати з'ясувати причини їхнього зникнення.

По-друге, в музеї зібрані деякі зниклі види тварин, які вже неможливо побачити в природі. По-третє, наявні експонати слугують документальним підтвердженням необхідності проведення активної природоохоронної роботи і є наочним матеріалом для навчального процесу студентів природничих спеціальностей.

Експозицію та окремі експонати Музейної колекції використовують у проведенні малих практикумів для студентів, а всю експозицію – для проведення занять і тематичних екскурсій для школярів загальноосвітніх шкіл та різного роду навчальних закладів міста Львова і області.

Музей є центром підготовки нового навчального посібника з основ зоологічної музеології. На базі музею учні Львова та області готувалися до олімпіад з біології всіх рівнів.

11 лютого 2004 р. до реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання України, було внесено «Наукові фонди та музейну експозицію Зоологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка».

За значний внесок у розвиток українського музейництва, заслуги у формуванні та збереженні музейного фонду України і популяризації національно-культурної спадщини Зоологічному музею Львівського національного університету імені Івана Франка присвоєно почесне звання «НАРОДНИЙ МУЗЕЙ».

I. В. Шидловський,
кандидат біологічних наук,
зберігач Зоологічного музею,
доцент кафедри зоології.

A. T. Затушевський,
зберігач фондів
Зоологічного музею,
асистент кафедри зоології.
Львівський національний
університет
імені Івана Франка